

UDK:635.1 /9.

YONG‘OQNI - (LOTINCHA JUGLANS) HALQ XO‘JALIGIDA AHAMIYATI VA KO‘PAYTIRISH USULLARI

Yulbasov Avazbek Muhtarovich
Abdurahmonov Muhammadmo‘ydin Bohodirjon o‘g‘li

Sultonov Xumoyun Mahmudjon o‘g‘li

Nazirjonov Ibrohimjon Anvarjon o‘g‘li

avazbekakayulbarsov@gmail.com1

abdurahmonovmuhammadmoydin@mail.ru2

xumoyunsu@gamil.com3

nazirjonovi@mail.ru4

O‘rmon xo‘jaligi ilmiy-tadqiqot instituti

Andijon filiali ilmiy xodimlari

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yong‘oq o‘simligini istiqbolli navlari, shakllarini yaratish, ularning tarkibi bo‘yicha va ularni ko‘paytirish usullari haqida ma‘lumotlar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *Yong‘oq, kaloriya, modernizatsiya, istiqbolli nav, oziq – ovqat sanoati, ekologik turizm, Juglans regia.*

Annatasion: *This article provides information about promising varieties of walnut plants, their form, composition and methods of breeding.*

Keywords: *Walnuts, calories, modernization, promising variety, food industry, ecotourism, Royal Juglan.*

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 26-iyuldagi “O‘rmon xo‘jaligi ilmiy-tadqiqot institutining Andijon filialini tashkil etish to‘g‘risida”gi 544-sonli Qarorida belgilab o‘tilgan vazifalarda o‘rmon fondi yerlarida noyob manzarali va mevali, shu jumladan, yong‘oq ko‘chatlarini yetishtirish agrotexnologiyasi bo‘yicha ilmiy tadqiqotlarni olib borish asosiy vazifa etib belgilangan.

Yong‘oq - lotincha "juglans" so‘zi tufayli o‘z nomini oldi, bu "yong‘oq" deb tarjima qilinadi. Foydali mevalarni yunon savdogarlari Evropaga etkazib berganligi sababli uni yunon deb atashgan, uni odamlar Volosh yoki podshoning yong‘og‘i deb ham atashlari mumkin.

O‘simlik haqidagi birinchi eslatmalar eramizning 5-7 asrlariga to‘g‘ri keladi. Qadimgi yunon polimati va yozuvchisi Pliniy o‘z asarlarida bunday daraxtlar Yunon erlarida paydo bo‘lganini, ularni Fors shohi - Kirning bog‘laridan olib kelinganini aytadi. Shundan so‘ng, bu madaniyat qadimgi Rimda paydo bo‘lganida, uni "yong‘oq" dan boshqa hech narsa deb atay boshladilar. Keyinchalik, yong‘oq daraxtlari Evropa bo‘ylab muvaffaqiyatli o‘sishni boshladi: Shveysariya va Bolgariyada, Frantsiya va Germaniyada. Va faqat 19 -asrning o‘rtalarida, yong‘oq daraxtlari Amerika erlariga olib kelingan va u erda muvaffaqiyatli

tikilgan. Yong‘oq daraxtga o‘xshash shaklga ega, balandligi 3-7 m gacha bo‘lgan magistralning balandligi 25 metrga yaqinlashishi mumkin, tanasini qoplagan po‘stlog‘i kulrang tusga ega, ammo vaqt o‘tishi bilan u jigarrang-kulrang tusga ega bo‘ladi va chuqur qoplanadi. yoriqlar Filiallar va zich barglar orqali uzunligi 20 m bo‘lgan go‘zal va katta toj hosil bo‘ladi. Barg plastinkalari nomutanosiblik bilan ajralib turadi, ularning shakli murakkab, shu jumladan cho‘zilgan konturli varaqalar. Barglarning uzunligi

4-7 sm gacha o‘zgarib turadi, rangi yashil-zaytun rangidir. Barg barmoqlarga surtilganda, yoqimli hid eshitiladi Yong‘oq kurtaklari bir vaqtning o‘zida gullar bilan ochiladi. Gullarning kattaligi kichik, rangi och yashil. Polen shamol orqali tashiladi, chunki bir xil daraxtda urg‘ochi va erkak gullar hosil bo‘ladi.

1- rasm Mevali yong‘oq - (lotincha juglans) daraxtining vegetasiya davri

1- rasm Mevali yong‘oq - (lotincha juglans) daraxtining vegetasiya davri

Osiladigan sirg‘alar urg‘ochi (staminat) dan yasalgan, pistilat (erkak) - yakka yoki yillik shoxlarning tepasida guruhlangan. Gullash jarayoni to‘g‘ridan -to‘g‘ri o‘simlik turiga bog‘liq va o‘rtacha bu davr may oyining oxiridan iyul oyining boshigacha yoki ikkinchi marta iyundan boshlanadi. Barglar gullash bilan birga ochiladi. Oilada 7 ta jins va 60 ga yaqin bargli daraxt va buta shakllari, Shimoliy yarim sharning mo‘tadil va subtropik mintaqalarining keng bargli o‘rmonlarining tarkibiy qismlari mavjud. Turlarning bir qismi tropiklarning tog‘ endemikidir. Barglari katta, pinnately, bezlar bilan, navbatma-navbat. O‘simliklar monoecious, ikki qavatli. Erkak gullari uzun, ko‘p gulli aksillar sirg‘alarida. Joriy yilning bargli kurtaklarining uchlarida bitta yoki bir nechta ayol. Periant barglari braktlar bilan birlashib, mevani to‘liq qoplaydigan ortiqcha hosil qiladi. Barglar ochilgandan ko‘p o‘tmay gullaydi. Shamol tomonidan changlanadi. Endospermsiz urug‘lar. Ikkita katta ajinlangan kotiledonlar teri septum bilan ajratilgan. Meva qanotsiz, yong‘oqsimon drupe bo‘lib, go‘shli, terisimon yalang‘och yoki tukli perikarp. Xromosomalarning asosiy soni Gullash paytida ular yorqin pushti stigmalar bilan ajralib turadi. Xromosomalarning asosiy soni. Meva shakli yumaloqdan cho‘zinchoqgacha o‘zgaradi. Pishgan mevalar uzunligi 4,5 sm gacha bo‘lgan quyuq jigarrang rangga ega, sariq-kulrang tukli yopishqoq tashqi qobig‘i va yong‘oq qobig‘ida 6-8 qirrali. Yoshligida manchuriyalik yong‘oq soyaga chidamli, keyinchalik yorug‘lik sharoitlariga ko‘proq talabchan. Urug‘lar bilan ko‘payadi, bahor ekish paytida tabaqalanish majburiydir. 5-7 yoshli ko‘chatlar bilan transplantatsiyaga toqat qiladi. Ildiz tizimi chuqur, kuchli, shuning uchun yong‘oq daraxtlari shamolga chidamli. Sovuqqa chidamli, garchi barglar va ayniqsa gullar bahorgi sovuqdan juda aziyat chekmoqda. Yong‘oq daraxti yengil, ozgina quriydi, yaxshi jilolanadi, chiroyli tuzilishga ega,

2-rasm Mevali yong‘oq - (lotincha juglans) daraxtining mevasi

mebel ishlab chiqarishda pardozlash kontrplaklari, qurol qutilari, yodgorlik hunarmandchiligini ishlab chiqarishda qadrlanadi. Yong‘oqlar oziq-ovqat sanoatida ishlatiladi, qushlarga ozuqa beradi, o‘rmonlarda yovvoyi cho‘chqalar, Sincaplar va boshqa hayvonlar uchun to‘yimli ozuqa bo‘lib xizmat qiladi. Yaxshi asal o‘simlik.

Yong‘oqning tarqalishi Mevali daraxtlarni ko‘paytirishda faqat vegetativ tarzda ko‘paytiriladigan o‘simlikni navli o‘simlik deb hisoblash mumkin: payvandlash, ildiz so‘qmoqlar, qatlamlar va boshqalar. vegetativ ko‘payish (asosan klonlash) paytida ona o‘simlikining xususiyatlari to‘liq uzatiladi. Sababi aniq - xilma-xillik ma‘lum xususiyatlarning mavjudligini anglatadi, buning uchun u ko‘paytiriladi, biz bu xususiyatlarni saqlab qolishimiz kerak, ammo urug‘larni ko‘paytirish paytida bu xususiyatlar uzatilmaligi mumkin. Bu urug‘lar bilan navlarni yoki navlarni ko‘paytirishni istisno qilish kerakligini anglatadimi. Urug‘larni ko‘paytirish jarayonida parametrlarning tarqalishi ko‘plab omillarga, asosan o‘simlik turiga bog‘liq. Xususan, yong‘oqni ko‘paytirishda, naslning 60% gacha ota-onasiga o‘xshash, 20% o‘z xususiyatlariga ko‘ra yomonroq, 20% esa yaxshiroq deb hisoblanadi. Shu bilan birga, Ideal urug‘ini ko‘paytirishda asosiy dominantlar (erta pishganlik, past bo‘ylilik, mahsuldorlik) barqaror ravishda uzatiladi, bu biz va mijozlarimiz tomonidan qayta-qayta sinovdan o‘tgan. Uning xususiyatlarining tarqalishi quyidagilarni anglatadi: sovuqqa chidamliligi, nozik terisi, katta mevali. Ammo bu tarqalishni minimallashtirish ham mumkin; ona bog‘larida (urug‘lar qaerdan kelgan) barqarorroq natijalarga erishish uchun daraxtlar kesiladi. Yuqori sifatli namunalardan o‘zaro changlatish orqali, bunday urug‘larni ko‘paytirish bilan munosib yong‘oq olish uchun barcha imkoniyatlar mavjud. Shuning uchun ekish materialining kelib chiqishini bilish muhimdir. O‘rmon xo‘jaligi ilmiy tadqiqot instituti Andijon filiali Seleksiya urug‘chilik va ko‘chatchilik laboratoriyasi kichik ilmiy xodimlari tomonidan Yong‘oq - (lotincha Juglans) ning mahalliy navlaridan yetishtirish va ko‘paytirish usullari bo‘yicha ilmiy tajribalar olib borilmoqda.

Seleksiya urug'chilik va ko'chatchilik laboratoriyasi kichik ilmiy xodimlari tomonidan Yong'oq - (lotincha Juglans) ning ekish oldidan laboratoriya sharoitida yong'oqlarni vaznlarini aniqlash bo'yicha ilmiy tajribalar olib bormoqdalar bshunda 1 dona urug' vazni 20,5 gr ni tashkil qilgan bo'lsa 10 dona urug' vazni 142,5 gr tashkil qiladi. Xozirgi kunda ekish uchun tayyorlab qo'yilgan urug'larni filialning seleksiya urug'chilik va ko'chatchilik laboratoriyasi ko'chatxonasiga eksih uchun tayyor holatga keltirildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6 oktyabrdagi PQ 4850-son «O'zbekiston Respublikasida o'rmon xo'jaligi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida» gi qarori.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 26-iyuldagi 544-sonli O'rmon xo'jaligi ilmiy-tadqiqot institutining Andijon filialini tashkil etish to'g'risida qarori.

3. O'zbekiston o'rmonlari. Toshkent: Abu matbuot konsalt, 2009. - 5-13 bet.

4. Ablaev S.M., Yuldashov Ya.X. Madaniy o'rmonlar. – Toshkent, 2008.

5. <https://uz.domesticfutures.com/luchshie-i-morozoustoychivye-sorta-gretskogo-oreha-5143>

6. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Yong'oq>